

הרב פרופ' אברהם שטינברג¹

פסקי הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל בענייני רפואה והלכה

ראשי פרקים:

- א. קורות חייו וקווים לדמותו
- האנציקלופדיה התלמודית
- מבחני סמיכה
- חזרות ושיעורים
- לימוד עצמי וחינוכי תורה
- פסיקה הלכתית ובית הדין הרבני
- ב. פסקי רפואה והלכה
- ענייני אורח חיים
- ענייני יורה דעה
- ענייני אבן העזר
- ענייני חושן משפט
- שונות

א. קורות חייו וקווים לדמותו*

הגאון רבי זלמן נחמיה [הגרז"נ] גולדברג זצ"ל נולד במינסק שברוסיה ב' שבט תרצ"א, לאביו הרב הגאון רבי אברהם גולדברג, שהיה מחניכי ישיבת נובהרדוק, והיה מקורב לחזו"א ולאדמו"ר הרי"צ מלובביץ; ולאמו מרת פריידל בת הרב רבי נחמיה הכהן זייצ"ק, רב העיר בודצאלו שברוסיה הלבנה.

בשנים שבהן נולד הגרז"נ אסרו הקומוניסטים לבצע ברית מילה, ואביו עשה השתדלויות רבות שישחררו את האם והתינוק הנולד מבית החולים לפני היום השמיני. ואף שבאותם זמנים חריג מאד היה לעשות ברית שלא במחתרת, בכל זאת נימול התינוק בגלוי, ורבנים חשובים במינסק השתתפו בברית. מיד לאחר סעודת הברית נאסר האבא ר' אברהם בעוון לימוד תורה וקיום מצוות, ובסופו של משפט מבויס קצר נגזר עליו גירוש לסיביר למשך שלש שנים.

אמו של הגרז"נ זצ"ל נשארה לבדה עם תינוק שהיה פחות מבן חודש, ועם הבת ראדה שהייתה בת חמש שנים. מיד לאחר ביצוע גזר הדין נגד ר'

¹ חלק מהפסקים נלקטו ממאמרי הרב זצ"ל בבטאונים תורניים שונים, וחלק מהפסקים הם מהדברים ששאלתי את הרב זצ"ל והשיב לי. קבוצת הפסקים האחרונה לא פורסמה במקום אחר, והבאתי אותם בספרי "הרפואה כהלכה".

* עיקרי הדברים על קורותיו ודרכו של הגרז"נ גולדברג זצ"ל, הורחבו ממש"כ בכרך מ"ו של האנציקלופדיה התלמודית.

אברהם, גורשה האם מביתה עם שני ילדיה, הם הושלכו לרחוב, ונאלצו לישון תחת כיפת השמים. אחי-האם, ר' מאיר זייצ'יק, מסר את נפשו והגיע לעזור לה, ומצא עבודה חדר בבית גוי.

רבנים ועסקנים חשובים הרעישו עולמות, ואמנם תשעה חודשים מאז שאביו של הגרז"נ נשלח למאסר בסיביר, הוא שוחרר לפתע, והתאחד עם רעייתו וילדיו.

לאור רדיפת הדת ע"י הקומוניסטים ומאסרו של האב, היגרו הוריו מרוסיה ללטביה בהיותו בן שנתיים. המשפחה התגוררה בעיר ריגה שבלטביה במשך כשנתיים וחצי, ובהשתדלותם של הרב הראשי לארץ ישראל הגאון הרב אברהם יצחק הכהן קוק, וראש ישיבת עץ חיים הגאון הרב איסר זלמן מלצר, קיבלו סרטיפיקטים לעלות לארץ ישראל. בשלהי שנת תרצ"ה הגיעה המשפחה לארץ ישראל.

בילדותו למד הגרז"נ בתלמודי תורה מאה שערים ועץ חיים. כבר בגיל תשע ידע ש"ס משניות בעל פה, "כמו שאדם יודע לומר אשרי", ואת סדר זרעים ידע גם עם מפרשים.

בגיל עשר שנים עבר ללמוד בישיבה קטנה תפארת צבי, ובארבע שנות לימודיו שם ידע על בוריין את מסכתות קידושין, גיטין, וכתובות.

בגיל 14 עבר ללמוד בישיבת חברון. כעבור שנה עבר ללמוד בישיבת פוניבז', וכעבור שנתיים חזר לישיבת חברון בירושלים.

ביום ב' אלול תשי"ד התחתן עם בתו של פוסק הדור מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל.

לאחר נישואיו למד בכולל ישיבת חברון. כעבור חצי שנה החל ללמוד בכולל אברכים בישיבת קאמניץ, ובהמשך שימש כמגיד שיעור בישיבה זו.

בשנת תשט"ז קיבל סמיכה מהרבנים ר' יצחק אייזיק הרצוג, ר' אלי' ראם ור' יחזקאל סרנא.

בשנת תשכ"ב החל לשמש כנו"נ בכולל בית התלמוד שע"י מוסד הרב קוק, בראשותו של הגאון הרב בצלאל זולטי.

בשלהי שנת תשכ"ה החל לכהן כראש כולל שבט ומחוקק להכשרת דיינים מיסודו של הרב הראשי לישראל הגאון רבי איסר יהודה אונטרמן, ובמקביל כתב עם הרב הראשי תשובות לכל קצוי תבל.

במשך שנים רבות עמד בראש בית הדין לענייני ממונות 'הישר והטוב', היה ראש בית המדרש במכון לב, וראש כולל דעת משה סדיגורה.

בנוסף החל למסור שיעורים בעשרות ישיבות וכוללים בכל רחבי הארץ.

בשנת תשמ"ט נתבקש לכהן כדיין בבית הדין האזורי בירושלים, ואחר כך כדיין בבית הדין הרבני הגדול.

מיד אחרי חתונתו ובמשך שנים רבות למד הגר"נ עם חותנו הגרש"ז אויערבאך בחברותא, והיה מכין אתו את השיעור שהגרש"ז היה מוסר בישיבת קול תורה.

במשך יותר מארבעים שנה היה יד ימינו של חותנו פוסק הדור הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך. חותנו היה מתייעץ ומסתייע בידיעתו ובהבנתו, והיו שנים שגר בבית חותנו.

האנציקלופדיה התלמודית

הרב יהושע הוטנר, מנהלה הראשון של יד הרב הרצוג והאנציקלופדיה התלמודית, הפציר מאוד בגר"נ במשך זמן שיבוא לקחת חלק בעבודת מערכת אנציקלופדיה ולכהן כראש המערכת.

כבר בכרך כ"ב שיצא לאור בחודש תמוז תשנ"ה כותב הרב הוטנר במכתבו לגר"נ: כרך זה הרי שלך לפניך כי רבים וכן שלמים בדברים דברי תורה נכוחים שהדר"ג תרם לערכים שונים, וגם בכרך זה כרך ב"ך יתפאר.

החל משנת תשס"ב החל לשמש כעורך במערכת האנציקלופדיה התלמודית, ובעשור האחרון ועד סוף ימיו היה העורך הראשי של האנציקלופדיה.

מבחני סמיכה

הגר"נ התפרסם מאד במבחני סמיכה שהכין בעצמו, ובמשך השנים נבחנו מאות רבות של אברכים מכל רחבי העולם במבחני סמיכה אלה.

במשך הזמן הגיעו יחידים לבקש מבחנים לסדרי הלימודים שלהם, וכך קרם לו עור וגידים ענין המבחנים, והפך למפעל של בחינות בכל התורה כולה. רובם של הנבחנים היו באיסור והיתר, וחלק גדול היו מבחנים לאברכי כוללים שלמדו חושן משפט, ויש שבאו לבקש מבחן על גמרא שלמדו במשך הזמן. עם הזמן הוסיף מאות מבחנים לרבנים שהיו צריכים להתקבל למשרה רבנית, וכל רב היה מקבל מבחן שמתאים לרבנות שבו רצה לכהן.

חזרות

הגר"נ זצ"ל היה מעודד תמיד על ענין החזרות, והיה אומר שהדבר שגורם בעיקר לחוסר רצון ללמוד הוא השכחה וחוסר הסיפוק מהלימוד, שאדם אומר לעצמו הרי ממילא אשכח את מה שלמדתי אז אלמד פחות ואשכח פחות. ולכן היה מעודד לעשות חזרות, והיה מדגיש שוב ושוב שלחזור על הלימוד צריך מיד אחרי שלומדים ומבינים טוב את הסוגיא. הוא היה אומר שלימוד שטחי, מה שקוראים כיום לימוד בקיאות, זה טוב רק

כשאי אפשר להתעמק כל כך, כגון בשעות הלילה, אבל היה ממליץ ללמוד בעיון כל הזמן, אך לא להתעכב על כל מילה במשך זמן רב, ובכל פעם שילמד שוב ינסה להוסיף עוד משהו, ובמשך הזמן כשידע את הגמרא טוב מאוד יוכל בנקל להוסיף עוד עיון בסוגיות.

שיעורים

במשך השנים לימד ומסר שיעורים בעשרות רבות של ישיבות וכוללים. היה ידוע שהיו מודיעים לו מראש מה לומדים, ועל מה מבקשים את השיעור, אך מחמת ריבוי מקומות שהיה מוסר שיעורים תמידים כסדרם בכל יום, יצא שלא תמיד זכר מה לומדים בכל מקום. כך שכשהיה מגיע למסור שיעור, ובזמן שכבר היה עומד ליד הסטנדר, היה שואל מה לומדים כאן, או במה אתם עוסקים כעת, ובו במקום היה מתחיל למסור שיעור בעיון רב.

השיעורים נאמרו ברוע, בבהירות ובצלילות מדהימה. היה מצטט גמרא, ראשונים וגדולי האחרונים מהזיכרון. כשנדרש לשאלה הלכתית היה מצטט ראשונים אחרונים ופוסקים מכל הדורות מילה במילה בעל פה.

ההרגשה של תלמידיו וכל שומעי השיעורים בכל אתר ואתר במשך כל השנים היתה שכל התורה כולה מונחת לפניו כמעין מגירות במוח שבראשו, והיה רק צריך להחליט איזה מגירה לפתוח והשיעור היה זורם.

לימוד שלו עצמו

במשך השנים היו תקופות שלמד לעצמו ש"ס מסכת אחר מסכת במשך זמן; בתקופה אחרת חזר על כל המשנה ברורה; ובתקופה אחרת למד את משנה תורה לרמב"ם לפי הסדר מתחילה ועד הסוף.

היו לו סדרי לימודים בספרים שונים במשך השנים, שלמד בהם מתחילה ועד סוף. כגון ספר עונג יום טוב, ערוך השולחן, סדרת ספרי מהרש"ם, סדרת ספרי מהר"י ענגיל ועוד. חותנו הגדול מרן הגאון ר' שלמה זמן אויערבאך קנה לו במתנה כמה סדרות ספרים כאלה, ובשנת תשכ"ח קנה לו במתנה את י"ג הכרכים הראשונים של האנציקלופדיה התלמודית.

הגרד"ג היה מיצר שכיום אין לו זמן ללמוד בספרים החדשים. הוא היה משבח ספרים שהדפיסו אותם כדי שיהיה נוח ללמוד, וכן שיבח את מחברי זמנינו בהערכה על שקידת התורה ועל ידיעת התורה. רבים מאד שיחרו על דלתי ביתו לקבל הסכמה לספריהם, והוא זיכה למעלה מ-1000 ספרים בהסכמותיו.

חידושי תורתו ופסקיו

הגרד"ג זצ"ל כתב במשך השנים מאות מאמרים בהלכה בירחונים ושנתונים מכל סוג. מי שפנה אליו וביקש מאמר הלכתי נענה לו ברצון, וכמעט

בכל נושא הלכתי שהתבקש לכתוב עליו – היה עושה כן. לפעמים היה מסיים מאמר הלכתי ארוך מיד לאחר קבלת הבקשה, ומוסרו למבקש כבר למחרת. הגר"נ זצ"ל כמעט ולא היה צריך ספרים. הוא היה כותב מזיכרונו עם ציטוטים מדויקים של הראשונים והאחרונים בלשונם.

פסיקתו ההלכתית

הגר"נ החל לכתוב תשובות בהלכה בשנים שהיה ראש הכולל ואיש סודו של הרב איסר יהודה אונטרמן, שהיה הרב הראשי לישראל משנת תשכ"ה עד תשל"ג. כל יום שישי היה להם קביעות שהיו יושבים יחד ועוברים על השאלות שהגיעו לרב אונטרמן מכל רחבי תבל. בגלל עיסוקיו הרבים כרב ראשי לישראל לא התאפשר לו להשיב בעצמו, והגר"נ היה עונה על השאלות.

בית הדין

בשנת תשמ"ט נענו הגר"נ ור' שלמה פישר לבקשתו של שר הדתות לכהן כדיונים בבית הדין. באותה תקופה הרבו לטעון על כי בתי הדין לא ממלאים את תפקידם כראוי, ותיקים רבים מעלים אבק, ומחכים להכרעה מסיבות שונות. כדי לשנות את המצב ביקשו מהם שיסכימו לבוא לכהן בבית הדין.

כדרכו בכל מה שעשה כך גם בבית הדין – הכל התנהל בזריזות. דיונים התנהלו בקצב מהיר, החלטות נתקבלו מיד עם סיום הדיונים. ההספק ביום אחד של דיונים אלה היה יותר ממה שכל ההרכבים יחד מספיקים בשבוע, הסחבת הידועה נעלמה.

סיפר הגאון ר' שלמה פישר שישב עם הגר"נ בבית הדין, שממיו לא ראה אותו כועס או מרים את קולו, למרות שיש מספיק סיבות שזה יקרה בבית הדין.

ביום כ"ט אב תש"פ נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון ד', ומנוחתו כבוד בהר הזיתים.

הגר"נ גולדברג זצ"ל שימש כמורה ודיין פוסק הלכה לכל מבקש דבר ד' זו הלכה. פסיקותיו והכרעותיו השתרעו על כל ארבעת חלקי השו"ע, ואף בנושאים מודרניים שהתחדשו בתקופתנו בענייני טכנולוגיה, רפואה ומשפט. ביתו הפך תל תלפיות. פסק והורה לכל בית ישראל בארץ ובתפוצות.

ענוותנותו, הגדולה, מידותיו התרומיות וצדקתו היו לשם דבר כבר בחייו, ולא נפלו מגאונותו וזיכרונו היוצאים מן הכלל.

חיבוריו:

משפט ערוך – ספר המביא את פסיקת ההלכה ושיטות האחרונים

על שולחן ערוך חושן משפט. עד ה'תשע"ז יצאו לאור שישה כרכים. הכרך השביעי יצא לאור שבוע לפני פטירתו.

נתיב מצוותיך – על משמעותם ההלכתית של טעמי המצוות, תשע"ז (מהדורה שנייה תשע"ט), בעריכת הרב ישראל בן שחר.

אור המועדים – שיעורים בהלכות המועדים שסוכמו על ידי תלמידו הרב קורן, תשס"ב.

לב המשפט, ב' כרכים בעריכת תלמידו הרב אריה קורן. בסוף הספר פרקי חיים של משפחת הרב.

שירת הכרם – שיעוריו בישיבת כרם ביבנה על מסכתות: פסחים, סוכה, גיטין, בבא קמא, בבא בתרא ומכות.

חזון קדומים – שיעורים שנאמרו בישיבת קדומים על מסכתות כתובות וקידושין, וסוכמו על ידי הרב ישראל בן שחר.

גנזי התורה – שיעורים על מסכתות מסדרי נשים ונזיקין שנמסרו בישיבת כרם ביבנה והוצאו לאור על ידה.

דולה ומשקה – בירור סוגיות בהלכות טוען ונטען לפי סדר השולחן ערוך, על פי שיעוריו של הרב זלמן נחמיה גולדברג, מאת הרב אלי סדן.

בנין אריאל – שאלות ותשובות.

ב. פסקי רפואה והלכה

ענייני אורח חיים

שבת

עדיף לעשות מלאכה עבור חולה שיש בו סכנה בדרך שינוי וכלאחר יד מאשר לומר לקטן, אפילו שאינו בנו, אלא אם כן הקטן עצמו עושה את המלאכה בדרך שינוי, או שהוא אינו יודע איזה מלאכה הוא עושה, שאז עדיף לומר לקטן מאשר לעשות בעצמו בדרך שינוי.

הגרז"נ גולדברג, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קיט ואילך [נראה דיון בנידון בין רז"נ גולדברג לבין ר"א וינטר, הלכה ורפואה, ה, תשמ"ח, עמ' רכ ואילך].

אם החולה מבקש שהקרובים יבואו אליו ביום השבת – הדבר מותר רק אם החולה זקוק לקרוב זה לצורך הטיפול בו, או שאם לא יבוא אל קרובו החולה יתדרדר למצב של ספק פיקוח נפש, אבל אם מדובר רק כדי לראותו לשמחו – אסור.

הגרז"נ גולדברג, אסיא חוב' נו, תשנ"ו, עמ' 5 ואילך.

אין חובה להדר לקנות מכשיר גלוקוז סנסור [חיישן המודד את רמת הסוכר בדם באופן רציף, והוא מונע חלק מבדיקות הדם הדרושות למעקב רמת הסוכר] כדי למעט בבדיקות דם בשבת, בגלל מחירו הגבוה.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בס' סוכרת והלכותיה עמ' 58 הע' 104.

חולה סוכרת שמקבל אינסולין בהזלפה תת-עורית במשך כל היממה, כאשר מחט תחובה בגופו ומחוברת למשאבת אינסולין אשר מתוכנתת להזליף כמות מסויימת של אינסולין כל שעה – ספק אם מותר לו לצאת עם מכשיר זה לרשות הרבים במקום שאין עירוב, אלא אם כן הוא לובש אותו בשינוי, ויוצא לדבר מצוה.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בס' סוכרת והלכותיה עמ' 85 הע' 172.

רופא או אחות שצריכים לבצע תורנות בבית חולים בשבת, והם גרים בשכונה מחוץ לתחום י"ב מיל מבית החולים, שהוא לשיטת החזו"א 13,824 מטר (8590 מייל), ולדעת הגר"ח נאה הוא 11,520 מטר (7158 מייל), מותר להם לבוא בשבת לבית חולים גם מחוץ לתחום שבת במכונית הנהוגה על ידי גוי.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו במאמרו של ר"י קטן, ספר אסיא ז, תשנ"ד, עמ' 8-247.

רופא שבביתו מצלצל הטלפון בשבת מותר לו להרים את שפופרת, שמא מתקשרים אליו בעניין חולה שיש בו סכנה, ודין זה נכון אפילו בעיר שרובה גויים.

הגרז"נ גולדברג, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קיט ואילך.

אם אין לרופא אפשרות להחליף תורנות שבת או חג עם גוי, ויכול להחליף התורנות עם רופא יהודי שאינו שומר שבת – אין לאסור על הרופא להשתדל לעשות ההחלפה.

הגרז"נ גולדברג, הלכה ורפואה, ד, תשמ"ה, עמ' קפא ואילך.

יום כיפור

חולה סוכרת ביום הכיפורים שיש לו ברירה בין אכילה פחות מכשיעור, לבין צום אך בבדיקות דם חוזרות במהלך היום לביורור מצב הסוכרת – יש אומרים שעדיף שיאכל פחות מכשיעור, מאשר שיעשה בבדיקות דם חוזרות. ומכל מקום הדרך העדיפה שיצום ויעשה את בבדיקות הדם הנצרכות בדרך שינוי או על ידי גוי.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו במאמרו של ר"י כץ, תחומין כט תשס"ט, עמ' 362; הנ"ל, הובאו דבריו בס' סוכרת והלכותיה עמ' 91 ואילך.

ענייני יורה דעה**חציצה בטבילה**

אשה שעשו לה פיום קנה הנשימה (טרכיאוסטומיה), היינו פתיחת קנה הנשימה והחדרת צינורית לצורך הנשמה, מבחינה רפואית צריכה לסתום את פתח הכניסה של קצה הצינורית, ואת אזור פתח הכניסה של הצינורית לקנה הנשימה, באופן שלא יחדרו מים לריאות. במקום עיגון, היינו כאשר הצינורית צריכה להיות זמן רב במקומה, יש מקום להתיר בדרכים שונות, כגון שתשאיר את הסתימה בין הצינורית לפתח הכניסה בצוואר לזמן ארוך, ולא רק לזמן הטבילה.

שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

פדין הבן

אשה מבכירה שתרמה ביצית, ולאחר הפריית הושתל קדם-העובר באשה מבכירה אחרת, והיא ילדה אותו – רק נושאת ההריון והיולדת, היינו האם הפונדקאית, היא הנפטרת מבכורה כשייולד לה בן נוסף, ולגביה הנולד הוא בכור וחייב בפדין, אבל אין הוא פוטר מבכורה את תורמת הביצית.

הגרז"נ גולדברג, תחומין, ה, תשמ"ד, עמ' 9-248, 268-274.

וולד שנולד בניתוח קיסרי פטור מפדין, שאין זה פטר רחם, וגם הבא אחריו פטור מפדין; ואף אם התחיל לצאת בפתח הרחם, ועקב סיבוכים הוצרכו להוציאו בניתוח קיסרי, אם לא יצא בשיעור הנחשב כילוד, הרי זה פטור מפדין הבן. אבל אם יצא בשיעור הנחשב כילוד – הוא חייב בפדין הבן.

שמעתי מפי רז"נ גולדברג.

ענייני אבן העזר**בדיקת זרע**

כאשר קיים חשד ממשי לעקרות הגבר באיש שעדיין איננו נשוי, כגון שקיבל טיפול כימותרפי, או שיש חשד לתסמונת מולדת המלווה בחוסר יצירת זרע – מותר לבצע בדיקת זרע בדרך של גרמא כשתוצאות הבדיקה יקבעו עם איזו כלה להשתדך, היינו אם אמנם הוא עקר יוכל להשתדך רק עם אשה שאינה בת-בנים, ואם יתברר שאין הוא עקר, ישא אשה בת-בנים.

הגרז"נ גולדברג – הובאו דבריו בס' פועה – פוריות יוחסין וגנטיקה,

עמ' 44 ואילך.

הזרעה מלאכותית

הוצאת זרע מהבעל לצורך הזרעתו באשתו מותרת רק בשעת צורך גדול, ובצירוף הקפדה והשגחה יתירה של רופא נאמן ועוד רופא, או של משגיחים נאמנים ומיומנים, על מנת שלא לערבב או להחליף את זרעו של הבעל בזרע זר. ובדיעבד, אם נולד וולד בהזרעה מלאכותית מבעל לאשתו בלא השגחה, הוולד כשר.

הגרז"נ גולדברג, בתשובתו בספר שו"ת מלשכת הדרום (אולמאן) סי' ד.

אם הסכים הבעל לפני מותו שיקחו ממנו זרע לאחר מותו לצורך הפריית אלמנתו, או שיש אומדן ברור שהוא היה מסכים לפעולה כזו – מעיקר הדין יש מקום להתיר פעולה זו, כי התורה החשיבה מאד את הרצון האנושי להשארת שם וזכר בעולם, כפי שניתן ללמוד מפרשת ייבום.

הגרז"נ גולדברג, חוב' אסיא, סה-סו, תשנ"ט, עמ' 47².

ואם הבעל חי, אך הוא מחוסר הכרה, ולדעת הרופאים אין סיכוי שיחזור להכרה – מותר לקחת מזרעו.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בס' פוע"ה – פוריות יוחסין וגנטיקה, עמ' 131 ואילך.

בעל שהוציאו את זרעו לאחר מותו, והזריעו באלמנתו – הוולד יורש את אביו המת.

הגרז"נ גולדברג, אסיא סה-סו תשנ"ט עמ' 47.

אם נעשתה הזרעה מלאכותית בפנויה על ידי זרע שהתורם לא ידוע – אין הוולד אסור מדין שתוקי, ואפילו מדרבנן, והוא מותר לשאת כל אשה.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו במאמרו של ר"מ רלב"ג, תחומין, כד, תשס"ד, עמ' 139 ואילך.

הפריה חרץ גופית – פונדקאות/תרומת ביצית/השתלת שחלה

אם מדובר בזוג חשוך ילדים, שפונדקאות או תרומת ביצית היא הדרך היחידה עבורם להביא ילדים לעולם – יש מקום להתיר, בתנאי שיתקיימו תהליכי פיקוח ורישום של הפונדקאית או תורמת הביצית כהלכה, היינו שירשמו ההורים הגנטיים, תורמת הביצית, ו/או האשה הפונדקאית, בדרך שתמנע בעתיד בעיות יוחסין וגילוי עריות שמא אח את אחותו; וכן שהפונדקאית ותורמת הביצית תהיינה יהודיות, כדי למנוע צורך בגיור.

² מהאוסרים פעולה כזו יש שכתבו שהוא משום שאין הוולד מתייחס לבעל הזרע שנוזע באשה לאחר מותו, אבל מכל מקום אין איסור להוליד צאצא שאין לו יחוס [הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו במאמרו של ר"י שפרן, תחומין, כ, תש"ס, עמ' 347 ואילך, הע' 30].

הגרז"נ גולדברג, תחומין, י, תשמ"ט, עמ' 273 ואילך; הנ"ל, אסיא, חוב' סה-סו, תשנ"ט, עמ' 45 ואילך.

אם מדובר בזוג שיש להם כבר ילד אחד, אלא שלצורך לידת ילדים נוספים הם נזקקים להליך פונדקאות או תרומת ביצית, לכתחילה אין להמליץ להם לעשות זאת, אבל אם הזוג רוצה בכך מאד-מאד, מותר לעשות זאת.

הגרז"נ גולדברג, תחומין, י, תשמ"ט, עמ' 273 ואילך; הנ"ל, אסיא, חוב' סה-סו, תשנ"ט, עמ' 45 ואילך.³

נחלקו פוסקי דורנו בהגדרת אמהות במצב של פונדקאות, או במצב של תרומת ביצית. אשר על כן לאור הספקות בהכרעת הלכה זו – אם בצעו הפריה חוץ-גופית באמצעות פונדקאית, או באמצעות תורמת ביצית, יש לראות גם באשה נושאת ההיריון והיולדת, וגם באשה שתרמה את הביצית, כאמהות של הוולד מספק או לחומרא.

הגרז"נ גולדברג, אסיא, חוב' סה-סו, תשנ"ט, עמ' 45 ואילך.⁴

בדומה להכרעה ההלכתית של הגדרת אמהות במצב פונדקאות או במצב תרומת ביצית, הוא-הדין במקרה שנעשתה השתלת שחלות מאשה אחת לחברתה, שיש לראות גם בתורמת השחלה וגם במושלת השחלה כאמהות מספק או מחומרא.

שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

לשיטה שצריך גיור מספק או לחומרא – בין אם תורמת הביצית היא גויה, ובין אם הפונדקאית היא גויה – נידונו מספר תרחישים הלכתיים:

אם נולד זכר במצב שבו יש תורמת ביצית גויה ופונדקאית יהודיה או להיפך – מכיוון שצריך גיור מספק או לחומרא יברכו בעת ביצוע ברית המילה ברכת "על המילה", שהיא מטבע ברכה כללית, שבדאי מועילה למילה אם דין התינוק כישראל, ומועילה גם לגיור אם דינו כגוי, למרות שהברכה הראויה בגיור היא "למול את הגרים", ומכל מקום לא יברכו ברכת

³ **הצרת העורך:** בפועל היו מקרים בהם התיר הגרז"נ פונדקאות גם למשפחה שכבר נולדו לה שני ילדים. מקרה כזה הגיע לועדת הפונדקאות כשבידם אישור בכתב מהגרז"נ לבצע עוד הריון עם פונדקאות. - הרב מרדכי הלפרין.

⁴ אך ראה מאמרו **בתחומין**, ה, עמ' 268-274, 248-259, שמשמע שהאם הפונדקאית היא האם. ונראה בדעתו שאם מדובר בפונדקאית גויה צריך גיור מעיקר הדין, ואם מדובר בתורמת ביצית גויה צריך גיור רק לחומרא. ואמר לי הרב זצ"ל כי מתחילה דעתו הייתה שהאם הפונדקאית היא האם, אך לאחר שחמיו, מרן פוסק הדור הגרש"ז אויערבאך פסק שלא ניתן להכריע בקביעת האמהות במצבים אלה ולכן שתי הנשים הן אמהות לחומרא – חזר להורות כדעת חמיו.

"להכניסו בבריתו של אברהם אבינו", כי ספק ברכות להקל, ואין הברכות מעכבות את קיום המצוה.
שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

בכל מקרה שנוולד ילד מתרומת ביצית של גויה, או מפונדקאות של גויה – לשיטות שהילוד חייב גיור מספק או לחומרא האשה תהיה חייבת בחליצה מספק או לחומרא.
שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג⁵.

אם נולדה נקבה מתרומת ביצית גויה לזוג יהודי – אם היא תתגייר אחרי שתיוולד פשוט שהיא אסורה לכהן, וגם אם תתגייר בעודה במעי אמה על דעת בית דין, גם כן אסורה לכהן, ואם נישאת – תצא.
הגרז"נ גולדברג, תחומין, י תשמ"ט עמ' 273 (ח).

גם לשיטת הסוברים שהאם היולדת היא האם ההלכתית, אם יהודיה ילדה ולד מתרומת ביצית של גויה יצטרך הולד לעבור גיור מדין הורתו שלא בקדושה, ובמקרה כזה לא תועיל טבילת האם המעוברת, כי היא יהודיה, ואיננה בגדר טבילה לשם גיור.

שמעתי מר"י אולמאן, ראב"ד בי"צ סידני אוסטרליה, והסכים עמו הגרז"נ גולדברג.

מקובל בבתי הדין בישראל שאין מגיירים קטן אלא אם כן המשפחה שומרת שבת ומתחייבת למסגרת חינוכית תורנית לילד. אם בני הזוג היהודי שהשתמש בתורמת ביצית גויה או בפונדקאית גויה אינם שומרי תורה ומצוות, ולא מתחייבים לשני התנאים הללו, הרי שלשיטה שבכל מקרה צריך גיור מספק לכאורה לא יוכלו לגייר את הנולד. אמנם לשיטות שבמקרים אלה הצורך הוא רק לגיור לחומרא אין להחמיר ולהצריך התנאים הללו.
שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

ומכיוון שכיום מדובר במספרים גדולים מאד של יילודים מתרומת ביציות של נכריות (כאלף לשנה במדינת ישראל), ורבות מהמשפחות אינן שומרות תורה ומצוות, ומצב זה גורם לתקלות רבות, שכן ילדים אלה נרשמים כיהודים – יש לגיירם.
שמעתי בשם הגרז"נ גולדברג.

אשה שאין לה שחלות, והזוג קיבל תרומת ביצית מגויה – אם הילוד הוא נקבה, אפשר לקרוא לה שם בשבת הסמוכה ללידה אף שטרם עברה

⁵ וראה הגרז"נ גולדברג, תחומין, י תשמ"ט עמ' 273 (ח).

גיר מספק או לחומרא, כי נתינת שם הוא מנהג גרידא, וימתינו להטבילה לשם גיר כשתגיע לגיל כמה חודשים כדי לא לסכן אותה. שמעתי מפי רז"נ גולדברג.

לענין איסור יחוד לאחר תרומת ביצית – אם מדובר בזכר, אף שהיולדת איננה האם לשיטה זו, אין איסור יחוד, כי למרות הכל האשה שאצלה גדל הילד היא זו שילדה אותו, והילד גדל באותה משפחה כבן-המשפחה לכל דבר. שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

אם טעו והשתילו ביצית מופרית של זוג אחד ברחמה של אשה אחרת, ולא גילו את הטעות עד שנולד הולד – דינו כהפריה באם פונדקאית לענין איסורי עריות וגירות; אבל לענין גידולו – אם שתי המשפחות רוצות בו, על בית הדין להכריע היכן תהא טובת הילד לגדול מבלי קשר לשאלה ההלכתית מי היא אמו ההלכתית. שמעתי מפי רז"נ גולדברג⁶.

במקרה שאשה שטרם ילדה תרמה ביצית, ולאחר הפרייתו הושלת קדם-העובר באשה אחרת שאף היא טרם ילדה – רק נשאת ההיריון והיולדת, היינו האם הפונדקאית, היא הנפטרת מבכורה, ולגביה הנולד הוא בכור וחייב בפדיון, אבל אין הוא פוטר מבכורה את תורמת הביצית, שכן לענין בכורה קובעת לידה לאחר ריקום איברים, דבר שלא קורה בתורמת הביצית.

הגרז"נ גולדברג, תחומין, ה, תשמ"ד, עמ' 9-248, 274-268.

אבחון טרום-השרשתי (PGD)

אין כל איסור הלכתי לבצע איבחון טרום-השרשתי כדי ללדת ולד ממין שונה מאשר 4 או 5 ילדים ממין אחד, ואף כי אין לעודד דבר כזה, אך אם יוכח שעזר רצונם של ההורים ללדת ילד מהמין האחר – מותר. שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

ובאשר להוצאת זרע לצורך PGD לברירת המין, יש מקום לדון שכאשר מתקיימים תנאים מיוחדים, אין בזה משום הוצאת זרע לבטלה כיון שנעשה לצורך פריה ורביה, כמו כל הליך של הפריה חוץ-גופית. שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

⁶ והוסיף: מסתבר שבדרך כלל יעדיפו להשאירו אצל האם היולדת שהיא כבר התקשרה אליו. ובוה גם הסביר את חכמתו של שלמה המלך במשפט שלמה [מל"א ג טז-כח] שהשכיל לדעת היכן תהא טובת הילד.

הריון ולידה

אשת כהן מעוברת שנבדקה בבדיקת על שמע (אולטראסאונד), ונמצא שהעובר הוא זכר – אם עדיין לא קרבו ימיה ללדת יכולה להיכנס לאהל המת, ואף שבמצב זה אין עוד ספק-ספקא, מכל מקום הרי זו טהרה בלועה, ועוד שאין האשה מוזהרת מלטמא את העובר; אבל אם קרבו ימיה ללדת, אסורה להיכנס שם.

הגרז"נ גולדברג, עטרת שלמה ח"ג עמ' לג ואילך.

אשת כהן מעוברת שאין בדעתה להיבדק בסריקת על שמע (אולטראסאונד), יכולה להימנע מהבדיקה כדי לא לדעת אם העובר הוא זכר; אבל אם מבחינה רפואית חייבת להיבדק, אסור לה להימנע מהבדיקה כדי להשאיר את הספק.

הגרז"נ גולדברג, עטרת שלמה ח"ג עמ' לג ואילך.

אשה מעוברת שהוכח שהיא יולדת פגים מוקדמים לאחר תשמיש בהריון, כגון שנולדו לה בעבר שני פגים בתוך 24-48 שעות מעת תשמיש המיטה במהלך ההריון – עדיף שיימנעו מתשמיש עד שבוע 36; ואם הדבר גורם להרהורים – מותר לשמש עם כובעון [=קונדום] מחורר, בגלל סכנת העובר שייוולד פג.

שמעתי בשם הגרז"נ גולדברג.

מעיקר הדין זוג צעיר שעדיין לא קיימו מצות פריה ורביה, אינם רשאים לדחות את קיום המצווה אפילו לזמן-מה עד שיסתדרו מבחינת לימודים, עבודה, דיור וכיו"ב, ואפילו כדי ללמוד תורה. אכן בימינו שלא מתחתנים בגיל שלוש עשרה, ואפילו לא בגיל שמונה עשרה, הרי בעצם מעכבים מצות פריה ורביה על ידי השהיית הנישואין, ולכן לכאורה יהיה מותר להימנע מהריון גם אחרי הנישואין, אם הדבר נעשה בהסכמת שני בני הזוג, ובתנאי שאמצעי המניעה הם כאלה שבמהותם אין איסור הלכתי, וכשהדבר נעשה באופן זמני.

שו"ת בנין אריאל עמ' 84 ואילך (אלא שכתב שאין זה פסק הלכה גורף).

הריון שנעשה בדרך של הפריה חוץ גופית, והביצית המופרית הושתלה ברחם האשה לאחר 5 ימים של שהייה במעבדה – מסתבר שימנו ארבעים יום מרגע ההשתלה ברחם, ולא מרגע ההפריה במעבדה.

שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

שידוכים

מחלת סוכרת נחשבת למום משמעותי, ולכן בענייני שידוכים חייבים לגלות לצד השני, וחייב הרופא היודע על כך לספר לצד האחר אם הדבר לא נמסר על ידי הצד החולה.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בס' סוכרת והלכותיה עמ' 122 הע' 304.

סריס ואנדרוגינוס/שינוי מין

גוי שנסתרס בגויותו, כגון שעבר ניתוח לכריתת צינורות הזרע באשך (וזקטומיה), והתגייר – יש מקום להתיר לגיירו, אך אין הכרע בדבר.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו במאמרו של ר"א כץ, תחומין לד' תשע"ד עמ' 238 ואילך.

מי שנראה כלפי חוץ כנקבה, אף שמבחינה גנטית הוא זכר, ואפילו אם נמצא שיש לו אשך טמיר – דינה כאשה גמורה, ומותר להופכה לנקבה גמורה, ולכרות את האשך המנוון.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בס' פוע"ה – פוריות יוחסין וגנטיקה עמ' 382 ואילך.

מי שנולד עם פתח כשל נקבה אך ללא גיד, ויש לו אשכים טמירים שניתנים למישוש, ויש לו הורמונים זכריים, ואין לו איברי רביה נקביים פנימיים – אין הכרעה אם דינו כזכר, כאנדרוגינוס, כבריה בפני עצמה או כנקבה. ומכל מקום ראוי לנתחו ולהופכו לזכר שלם, ואז יהא דינו כזכר לכל דבר.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בס' פוע"ה שם.

מי שבגויותו החליף את מינו מזכר לנקבה או להיפך – אין כל מניעה לקבלו לגירות, אלא שצריך לקבל עליו שינהג על פי ההלכה ביחס להלכות הנובעות משינוי המין.

שמעתי מפי רז"נ גולדברג.

ניתוח של הפיכת אנדרוגינוס אמתי לנקבה גמורה דורשת כריתת האיבר הזכרי, כריתת האשכים, ויצירת נרתיק לרחם. לאור האיסורים הכרוכים בפעולה כזו אסור לנתחו בדרך שייראה כנקבה.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בס' דור תהפוכות עמ' רס ואילך.

ענייני חושן משפט

רשלנות רפואית

אדם שאינו רופא שפעל על פי הוראות הרופא במקום של פיקוח נפש, והמית את החולה, פטור מגלות, כי דינו כאנוס. ולפיכך אחות שהזריקה תרופה לחולה על פי הוראת רופא, והיא איננה מוסמכת ובקיאא בתרופות כאלה, ומת החולה, הרי היא פטורה כדין אנוס.

הגרז"נ גולדברג, תחומין יט תשנ"ט עמ' 317 ואילך.

רופא מומחה שהחליט על צורך בניתוח, ואחות או מנתח זוטרי בצעו את הניתוח, ומת החולה, והתברר שהייתה טעות בשיקול הדעת לעצם הניתוח, החיוב הוא על המומחה המצווה על הניתוח, אבל המבצעים מטעמו פטורים, כי דינם כאנוסים, אלא אם כן גם הם יכלו לדעת על פי השכלתם שמדובר בהחלטה שגויה.

הגרז"נ גולדברג, תחומין, יט, תשנ"ט, עמ' 317 ואילך.

הנוגף את האשה ויצאו ילדיה, אף על פי שלא נתכוין, חייב בדמי וולדות לבעל, ונזק וצער לאשה. דין זה נכון גם אם הפיל עובר ממזר.

הגרז"נ גולדברג, תחומין, ט, תשמ"ח, עמ' 50-62.

אם הרופא יודע מראש שבמצב שבו נתון החולה יש סיכון רב בניתוח אלא שזהו הסיכוי היחיד להאריך את חייו, אם מת החולה בזמן הניתוח פטור הרופא מגלות, כי זה דין של אונס ולא דין של טעות בשגגה.

הגרז"נ גולדברג, תחומין, יט, תשנ"ט, עמ' 317 ואילך.

רופא המבוטח בחברת ביטוח, היינו שמשלם פרמיה קבועה עבור מצב שאם מישהו יינזק בגינו תשלם חברת הביטוח, חייבת החברה לשלם את הנזק גם אם בית משפט חייב את הרופא מדיני רשלנות שלא על פי דין תורה.

הגרז"נ גולדברג, תחומין, יט, תשנ"ט, עמ' 317 ואילך.

שונות

גנטיקה

בדיקה גנטית באמצעות דנ"א היא סימן מובהק כשלעצמו לכל דין, ומתירים עגונה על פי בדיקה זו, בין אם הבדיקה נעשית מעצמו לעצמו, היינו שמזהים את המרכיב הגנטי בגוף החלל עם אותו מרכיב גנטי בחומר ידוע של אותו אדם, כגון שערותיו שנתרו בביתו וכיו"ב, ובין אם זה נעשה בהשוואה בין הנפטר לבין בני משפחתו.

הגרז"נ גולדברג, תחומין, כג, תשס"ג, עמ' 110 ואילך, והנ"ל ישורון יב תשס"ג עמ' תקיב ואילך.

אשה נשאת הגן BRCA רשאית לעבור כריתה מונעת של השדיים ושל השחלות כדי למנוע התפתחות סרטן באיברים אלה.

שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

זיהוי יהודי או יהודיה על פי תבניות גנטיות ייחודיות במיטוכונדריה יכולה לשמש כסיוע לבירור יהדות מדין סימן מובהק, או מדין רוב, אך לא כהוכחה בלעדית, ובתנאי שהבדיקה נעשתה במעבדה מהימנה אשר התמחתה בבדיקות מסוג זה.

הגרז"נ גולדברג, הסכמה לספר בירורי יהדות לאור מחקרים גנטיים (עורכים הרב י. בארנבאום והרב ז. ליטקה).

מצוה וחיוב יש בדבר לבדוק קודם הנישואין למחלות גנטיות קשות ושכיחות.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בחוברת של 'דור ישרים'.

דגים כשרים שהסירו את עורם יחד עם הקשקשים והסנפירים שלהם – אפשר לבדוקם בבדיקות דנ"א המיוחדות לכל מין של דג, וניתן לסמוך על תוצאות אלה להכשירם.

שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

קדימויות בהצלה

בענייני קדימות להצלה במצבים שיש מחסור באמצעי הצלה – אם לאחד יש חיי עולם, ולשני יש חיי שעה – חיי עולם קודם, ואפילו ספק חיי עולם קודם לחיי שעה.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו במאמרו של א. סדן, אסיא פא-פב תשס"ח עמ' 42, והנ"ל תחומין לו תשע"ו עמ' 209 ואילך.

שני אנשים שזקוקים לטיפול מציל חיים, ואפילו אחד הוא וודאי סכנה, והשני ספק סכנה, ויש ביניהם הבדלים על פי דיני קדימה, ובאו בבת אחת, והרופא הקדים לטפל שלא כדין באיש שלפי דיני קדימה היה צריך להקדים אחר, אף שלכתחילה נהג שלא כשורה, מכל מקום אין הוא בגדר שופך דמים ומונע הצלה, ואם כבר התחיל לטפל בו, חייב להמשיך לטפל בו.

הגרז"נ גולדברג, הלכה ורפואה, ב, תשמ"א, עמ' קצא ואילך.

חולה שסיכוייו יותר קטנים לשרוד, אך הוא כבר מחובר למכשיר הנשמה, מותר להפסיק את הטיפול בחיי שעה, ואפילו לנתקו ממכשיר הנשמה, על מנת להציל את החולה לחיי עולם, ובלבד שלפי ההערכה החולה לא ימות מייד עם הניתוק של מכשיר הנשמה ויוכל לנשום בכוחות עצמו לפחות מספר שעות.

הגרז"נ גולדברג, הלכה ורפואה, ב, תשמ"א, עמ' קצא ואילך; הנ"ל, עמק הלכה-אסיא, ח"א עמ' 64 ואילך, ושם ח"ב עמ' 183 ואילך.

תרומת איברים

עדיף שתורם איברים ורקמות חי יעשה זאת בדרך התנדבות וללא תמורה. אך מכל מקום מותר לאדם התורם איבר מגופו לקבל תמורה בצורת תשלום או טובת הנאה אחרת עבור תרומתו.

הגרז"נ גולדברג, תחומין ל תש"ע עמ' 108 ואילך.

שובת רעב

שובת רעב שמגיע לשלבים שיש חשש סכנה לחייו יש לשכנעו להפסיק את שביתת הרעב, ואם אינו מסכים – יש להזינו בכפיה בדרך רפואית נאותה שלא תגרום נזק כדי להציל את חייו. שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

חרש, מגמגם, פחי

חרש גמור מעיקרו שנתחנך בבית ספר לחרשים, ולמד לדבר באופן שהשומע מבין את דיבורו אף אם הוא עילג, וכן למד להבין את דברי המדברים אליו על ידי תנועות וסימנים, והוא עוסק במלאכתו בחכמה ככל אדם, דינו כחרש המדבר ואינו שומע, והרי הוא כפיקח לכל דבריו. שו"ת כנסת יחזקאל (גרובנר) ח"א סי' לט-מב, והסכים עמו הגרז"נ גולדברג.

מי שיש לו מכשיר שמיעה באוזן אחת, ובאוזן השניה הוא שומע ללא מכשיר שמיעה – יוצא ידי חובת שמיעת קול שופר גם לשיטות הפוסלים בשמיעת קול שופר דרך מכשיר שמיעה. הגרז"נ גולדברג, תחומין כט תשס"ט עמ' 385.

המגמגם – אם יכול לבטא רוב האותיות כהוגן אם מתרכז, יכל לקיים כל המצוות התלויות בדבור, ואף להוציא אחרים ידי חובתם, אבל מי שהוגה מילים בדרך שאיננה מובנת כלל לאחרים לא יכול להוציא אחרים ידי חובתם במצוות התלויות בדבור. שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

כל מה שעשה הפתי בענייני מקח וממכר, בקידושין וכיו"ב, יהיו מעשיו קיימים כפיקח במה שמבין מה שמסבירים לו, ואם יש לו דעת צלולה, ואפילו היא קלושה וחלשה מאד, הרי הוא כפיקח, ובמה שאינו מבין לא יתקיימו מעשיו. הגרז"נ גולדברג, תחומין, ז, תשמ"ו, עמ' 231 ואילך.

עישון

בימינו, שידוע שהעישון מזיק לבריאות ומסכן את החיים, יש איסור מן התורה לעשן; ואסור לעשן ביום טוב ראשון. הגרז"נ גולדברג, בהסכמתו לס' פאר תחת אפר עמ' נב.

שביתת רעב

שובת רעב שמגיע לשלבים שיש חשש סכנה לחייו יש לשכנעו להפסיק את שביתת הרעב, ואם אינו מסכים – יש להזינו בכפיה בדרך רפואית נאותה שלא תגרום נזק כדי להציל את חייו. שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.

חולה הנוטה למות

חולה הנוטה למות המחובר למכשיר הנשמה, והוא סובל, ואינו רוצה שיאריכו עוד את חייו, אף שאסור לנתק את מכשיר הנשמה בידיים, יש מספר דרכים שמותר לנקוט בהם כדי לא להאריך את חיי החולה הסובל, ובין השאר כאשר מפסיקים את פעולת מכשיר הנשמה לצורך טיפול בחולה או במכשיר, כגון להחלפת הצינור הנכנס לריאות ומחובר למכשיר הנשמה, או שמכשיר הנשמה מחובר למיכל חמצן שהתרוקן, אין חיוב לחזור ולחבר את המכשיר לחולה אם התברר שאינו נושם עוד, ואם מצבו מצדיק הימנעות המשך טיפול מאריך-חיים מבחינת ההלכה.

הגרז"נ גולדברג, מוריה פח-פט עמ' נה ואילך, והנ"ל, עמק הלכה-אסיא, עמ' 64 ואילך.

חולה המוגדר כטריפה מותר להפסיק ולנתק את מכשיר הנשמה, אך מוטב לעשות זאת בדרך שהחולה לא ימות מיד עם הפסקת המכשיר.

הגרז"נ גולדברג, עמק הלכה-אסיא, עמ' 64 ואילך.

מותר להתפלל על חולה אנוש שמתפתל מיסורים שימות מהרה.

הגרז"נ גולדברג, עמק הלכה-אסיא, עמ' 64 ואילך, פ"ה, והנ"ל שו"ת בנין אריאל עמ' 61.

חולה נוטה למות הסובל סבל משמעותי, רשאי לבקש שחיו לא יוארכו בדרך של הימנעות מטיפול רפואי מציל חיים, כי דין הצלה נאמר דווקא במקום שנהנה הניצול מהארכת ימיו, וטוב לו שיאריכו לו ימיו, ואז גם מחללים עליו שבת להצלתו, אבל במקום שטוב מותו מחיי מחמת יסוריו, אין כלל דין הצלה, ולכן מי שסובל יסורים והוא נוטה למות אין חיוב להאריך חיו להצילו.

הגרז"נ גולדברג, עמק הלכה-אסיא, עמ' 64 ואילך, והנ"ל, עמק הלכה, ב, תשמ"ט, עמ' 183 ואילך.

דין זה נכון גם לחולה שנמצא במצב 'צמח', שגם אם יבצעו בו החיאה יחזור למצב של 'צמח' – אין חובה להצילו.

הגרז"נ גולדברג, הובאו דבריו בספר הכנס הבינלאומי הראשון לרפואה אתיקה והלכה של מכוון שלדינגר תשנ"ג עמ' 293 ואילך.

בכל מקרה אסור להפסיק מזון ונוזלים מחולה אנוש כדי לקרב מיתתו, ודבר זה אסור אפילו בשב ואל תעשה.

הגרז"נ גולדברג, עמק הלכה-אסיא, עמ' 64.

בגדר הדין שההורג את הטריפה פטור, הכוונה היא שאין בהריגת אדם טריפה משום רציחה ושפיכות דמים, אלא שיש מצות עשה של הצלה, או לאו של 'לא תעמד על דם רעך' גם במניעת הצלתו של אדם טריפה.

הגרז"נ גולדברג, מוריה, ח (ד-ה), עמ' נג-נד.

מותר להפסיק מכשיר הנשמה מאדם טריפה שסובל סבל רב, שכן אין חיוב הצלה באדם שמוטב לו מותו מחייו.

הגרז"נ גולדברג, הלכה ורפואה, ב, תשמ"א, עמ' קמו ואילך; הנ"ל, עמק הלכה, ב, תשמ"ט, עמ' 183 ואילך.

רגע המוות

בכל מקרה שניתן להוכיח הרס מוחלט של המוח נחשב האדם כמת, אפילו אם לא הותז הראש ממש, אלא רק בבחינת "הותז הראש בכוח".

הגרז"נ גולדברג, קובץ בית הלל שנה ט ניסן תשס"ח עמ' מ ואילך.

נתוחי מתים

מי שמסר גופו מחייו שינתחוהו לאחר מותו לצורך המדע, או לצורך לימוד אנטומיה, מתוך שאיננו מאמין בתחיית המתים ובעולם הבא – אין מתאבלים עליו כלל, ולא באים לנחם את קרוביו האבלים; ואם ציווה גופו למדע משום שחשב שבכך עושה דבר טוב קרוביו יושבים עליו שבעה. במקרה כזה יש מי שאומר שהאבלות מתחילה מאותה שעה שהאבלים מסרוהו לאותו מקום שציווה ונתיאשו ממנו; ויש מי שאומר שהאבלות מתחילה לאחר שהגופה תובא לקבורה.

ומכל מקום אין הקרובים אוננים עד אז.

שמעתי מפי הגרז"נ גולדברג.